

Yabancıların Türkiye'den Sınırdışı Edilmesine İlişkin Temel Düzenlemeler ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye Hakkında Verdiği Örnek Kararlar*

Dr. K. Sedat Sirmen**

ÖZET

İnsan haklarına saygılı devletler, temel bireysel hak ve özgürlükleri derinden etkileyen sınırdışı etme kararlarını alırken ve bunları uygularken uluslararası hukuka ve uluslararası hukukun dayanağı olan evrensel standartlara uygun hareket ederler. Bu bağlamda, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 90/V. maddesine 2004 yılında eklenen hükmü dikkate aldığımızda, Türkiye'de sınırdışı etme kararı uygulanırken sınırdışı etmeye ilişkin temel iç hukuk düzenlemelerinin yanı sıra başta Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini Ek Protokolleri ve bunların uygulayıcısı olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararlarını da dikkate almak mecburiyeti söz konusudur.

Anahtar Kelimeler: Sınırdışı etme, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

Deportation under Turkish Law and an Overview of the Judgements rendered by the European Court of Human Rights Regarding Applications Against Turkey Concerning the Deportation Decisions

ABSTRACT

The countries respectful of human rights, act in accordance with the international law and universal standards as the basis of international law while giving and implementing deportation decisions which deeply affect fundamental individual rights and freedoms. In this context, in accordance with Article 90/V of the Constitution of Turkish Republic, which was amended in 2004, it is compulsory to take into consideration not only the fundamental domestic provisions regarding expulsion, but also the European Convention on Human Rights and Additional Protocols thereto, together with the case law of European Court of Human Rights as the implementing institute of the Convention and these Protocols.

Keywords: Deportation, European Human Rights Convention, European Court of Human Rights

* Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir.

** Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Uluslararası Özel Hukuk Ana Bilim Dalı Araştırma Görevlisi

GİRİŞ

Temel hak ve hürriyetlerle sıkı ilişkisi olan sınır dışı etme işlemi, uluslararası hukukun gelişiminde, devletlerin yalnızca iç hukuklarında düzenledikleri bir kurum olmaktan çıkarak, uluslararası düzenlemelerle evrensel standartlara kavuşturulmaya çalışılan bir konu haline gelmiştir.

Sınırdışı etme kararı, kişi özgürlüğü ve dokunulmazlığı ile ilgili olduğu kadar, kişinin seyahat özgürlüğü ile de yakından ilgilidir. Anayasa'nın 90. maddesinde 2004 yılında yapılan değişiklikle getirilen, usulüne uygun yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası antlaşmalar ile kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi durumunda uluslararası antlaşma hükümlerinin esas alınacağı kuralı karşısında, temel hak ve hürriyetleri derinden etkileyen sınırdışı etme işlemiyle ilgili uluslararası antlaşmaların ve bu antlaşmalardan doğan ihtilafları çözmekle görevli olan uluslararası yargı organlarının verdiği kararların doğru şekilde irdelenmesinin ve değerlendirilmesinin eskisinden daha önemli hale geldiğini söylemek her halde yanlış olmayacaktır.

Bu itibarla, sınırdışı edilmeyi düzenleyen iç hukuk düzenlemelerinin yanı sıra, güvence altına aldığı haklarla sınırdışı edilme işlemi arasında sıkı bağlantı bulunan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)'nin ve sınırdışı etme işlemine ilişkin hükümler içeren AİHS'ye ek 4 ve 7 numaralı Protokollerin incelenmesinde yarar görülmektedir. Diğer taraftan, üye devletlerin AİHS ve ek Protokollerde düzenlenen insan haklarını koruma ve sağlama mükellefiyetlerini yerine getirip getirmediğini denetleyen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)'nin sınırdışı işleminin konu edildiği başvurularla ilgili kararlarıyla belirlediği standartların, sınırdışı işlemini uygulayan makamlar ve bu işlem karşısında başvuru yargı mercileri tarafından dikkate alınmasının da önem taşıdığı değerlendirilmektedir.

I. GENEL OLARAK SINIRDIŞI ETME KAVRAMI VE ANAYASAL ÇERÇEVE

Uluslararası hukukta benimsenen “devletin ülkesel egemenliği” ilkesi uyarınca, her devletin, yabancı kişilerin ülkesine girmesi, ülkesinde ikamet etmesi konusunda bağımsız olarak karar verme yetkisinin ve bunun doğal sonucu olarak, gerekli gördüğü durum-

larda, yabancıların ikametine son verme yetkisinin bulunduğu kabul edilmektedir¹. Bir devletin, ülkesel yetkisinin bir sonucu olarak, genel güvenliğini ve kamu güvenliğini korumak amacıyla, davranışlarını tehlikeli gördüğü yabancıları ülkesinden çıkarması şeklindeki kamusal yetkisi “sınırdışı etme” yetkisidir².

Türk hukukunda yabancıların sınırdışı edilmesi, ülke sınırları içinde bulunan yabancıların, tek yanlı ve kısmen takdirî bir işlemle yetkili idarî makamlar tarafından Türkiye sınırları dışında bir yere gönderilmesi olarak tanımlanabilir³. Sınırdışı etme, devletlerin, ülke güvenliğini veya kamu düzenini korumak amacıyla, davranışları tehlikeli görülen yabancıları, ülkeden çıkarmak için yararlandıkları bir araçtır. Bununla birlikte, yabancıların “sınırdışı edilmesi” ile yabancıların “giriş çıkış kapısından geri çevrilmesi” birbirinden farklı idarî yaptırımlardır. Sınırdışı edilme, ülkeye fiilen giren ve ülkede bulunan yabancılara uygulanan ülkeden çıkarma işlemidir. Giriş çıkış kapısından geri çevrilme ise henüz ülkeye girmemiş olup sınır kapısına geçerli bir pasaport ya da pasaport yerine geçen belgesi olmadan gelen ya da kaçak olarak Türkiye'ye giriş yapan yabancılara uygulanan bir işlemdir⁴.

1 **Aybay, R.:** Yabancılar Hukuku, B.2, İstanbul 2007, s. 250; **Aybay, R.:** Yurt Dışına Çıkma ve Yurda Girme Özgürlüğü, Ankara 1975, s. 91 vd (Yurda Girme).

2 **Aybay, R.:** s. 251-252.

3 **Duran, L. :** Yabancıların Türkiye'den Sınır Dışı Edilmesi, İnsan Hakları Yıllığı, Y. 1980, S.2, s.4.

4 Yabancıların geri çevrilme sebepleri 5682 sayılı Pasaport Kanunu (PK)'nın 4 ve 8'inci maddelerinde sayılmıştır. PK'nın 4'üncü maddesine göre, “Pasaportsuz, vesikasız veya usulüne uygun veya muteber olmayan pasaport veya vesikalarla Türkiye sınırlarına gelen yabancılar geri çevrilirler.” 8'inci maddede ise, Türkiye'ye geçerli bir pasaportu olsa da girmesi yasak olan kişiler sayılmıştır. Bunlar, serseriler ve dilenciler, delilikle veya bulaşıcı hastalıkla malûl olanlar, Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf bulunduğu, suçluların iadesine müteallik anlaşma veya antlaşmalarla iadeye esas olarak kabul edilen suçlardan birinden sanık veya hükümlü bulunanlar, Türkiye'den sınırdışı edilmiş olup dönüşüne müsaade edilmemiş bulunanlar, Türkiye Cumhuriyeti'nin emniyetini ve umumî nizamını bozmak isteyenlere ve bozanlara iştirak veya yardım etmek maksadı ile geldikleri sezilenler, fahişeler ve kadınları fuhuşa sevk ederek geçinmeyi meslek edinenlerle, beyaz kadın ticareti yapanlar ve her çeşit kaçakçılar ile Türkiye'de kalacaklarını beyan ettikleri müddetçe yaşamalarına ve tekrar gitmelerine yetecek paraları bulunmayıp Türkiye'de kendilerini himaye edecek kimselerin bulunduğunu veya Türkiye'de yabancılara kanunla menedilmemiş işlerden birini tutacaklarını ispat edemeyenlerdir. Dikkat edilirse hem 4'üncü madde hem 8'inci madde, kişi henüz ülkeye girmeden dikkate alınan hükümlerdir. 5682 sayılı Pasaport Kanunu için bkz. R.G. T. 24.07.1950, S. 7564.

Anayasa’nın 23. maddesinde yer alan “vatandaş sınırdışı edilemez” ilkesi dikkate alındığında, sınırdışı etme kararının ve işleminin, Anayasa’nın 19’uncu maddesi ile güvence altına alınan kişi dokunulmazlığının ve güvenliğinin genel bir istisnası olarak değerlendirilmesi mümkün görülmektedir⁵. Nitekim 19’uncu maddede, “hakkında sınırdışı kararı verilmiş bir kişinin yakalanması veya tutuklanması halleri”nin kişi özgürlüğünü ve güvenliğini ortadan kaldıran bir tedbir olmadığı hükme bağlanmıştır.

Sınırdışı etme konusu “seyahat özgürlüğü” ile de yakından bağlantılıdır⁶. Anayasa’da yer alan “vatandaş sınırdışı edilemez” ilkesi, Anayasa’nın “Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti” başlıklı 23. maddesinde yer almaktadır (Anayasa m.23/f.son). Buna göre, seyahat özgürlüğü, kişinin iradesine göre istediği yere gitmesi anlamına geldiği kadar, bir yere gitmek istememesi halinde de hareket etmemesi, yani bulunduğu yerde kalması anlamına da gelmektedir. Bu bağlamda, bir yabancıya istemine bakılmaksızın ülke dışına çıkarılması durumunu oluşturan sınırdışı etme kararı seyahat özgürlüğünü de etkilemektedir⁷.

Türk hukuk düzeninde sınırdışı etme ile ilgili hükümler temel olarak Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun⁸ (YİSHK), Pasaport Kanunu (PK) ve Türk Ceza Kanunu⁹’nda (TCK) düzenlenmiştir. Bu hususta aşağıda öncelikle ulusal mevzuatımızın ilgili hükümlerine yer verilecek, daha sonra Türkiye’nin tarafı olduğu uluslararası sözleşmeler ele alınacaktır.

II- İÇ HUKUK DÜZENLEMELERİNDE SINIRDIŞI ETME NEDENLERİ, SINIRDIŞI ETME YETKİSİNİN KULLANILMASI VE BUNUN SONUÇLARI

A- SINIRDIŞI ETME NEDENLERİNİN DÜZENLENİŞ BİÇİMİ

Türk hukukunda sınırdışı etmeye ilişkin kurallar içeren yasal düzenlemelerin başında YİSHK gel-

mektedir. YİSHK’nın “Muzır Şahıslar” başlıklı 19. maddesinde, memlekette kalması umumî güvenliğe, siyasi ve idari icaplara aykırı sayılan yabancıların İçişleri Bakanlığı tarafından belirli bir süre verilerek Türkiye’den çıkmaya davet edilecekleri, bu süre sonunda Türkiye’yi terk etmeyen yabancıların sınırdışı edilebilecekleri belirtilmiştir. Bu maddede sınırdışı edilme nedenleri arasında sayılan “umumi güvenlik” Türkiye’nin iç ve dış güvenliği olarak tanımlanabilirse de, “siyasi icaplar” ve “idari icaplar” kavramının içeriğinin nasıl tespit edilebileceği konusunda açıklık bulunmamaktadır¹⁰. Bununla birlikte, bu deyim “kamu düzeni” olarak yorumlamak, böylece, ancak kamu düzenini bozmaya yönelik hareket ve teşebbüsleri saptanan yabancıların söz konusu hüküm uyarınca sınırdışı edilebileceğini kabul etmek yerinde olacaktır¹¹. Bunun sonucu olarak, ülkenin temel rejimini yıkmaya ve ülkenin bütünlüğüne zarar vermeye yönelik eylemlerde bulunan yabancıların YİSHK m. 19 çerçevesinde sınırdışı edilebileceği Danıştay tarafından kabul edilmiştir¹².

PK m. 8 çerçevesinde, kamu düzeni ve kamu güvenliği, genel ahlak ve sağlık bakımından Türkiye’ye girmesi sakıncalı görülen kişiler söz konusu olduğunda veya ikamet izni verilmemesine yönelik nedenleri düzenleyen YİSHK m. 7 gereğince ikamet izni verilmeyecek olan yabancıların Türkiye’ye bir şekilde girmiş ve Türkiye’de kalmakta olması halinde, durum “idari icaplara aykırılık” bağlamında değerlendirilerek bu kişiler YİSHK m. 19 çerçevesinde sınırdışı edilebileceklerdir¹³.

YİSHK m. 21/III, tabiiyetsiz veya yabancı devlet tebaası olan çingenelerin ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancı göçebelerin İçişleri Bakanlığı ta-

5 Aybay, s. 253; Aybay, R.: Bir İnsan Hakkı Sorunu Olarak Sınırdışı Edilme, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2003, C.2, s. 143 (Sınırdışı edilme).
6 Aybay, s. 253-254.
7 Aybay, Sınırdışı edilme, s. 143-144.
8 Kanun metni için bkz. R.G.T.24.07.1950, S.7564.
9 Kanun metni için bkz. R.G.T.12.10.2004, S.25611.

10 Çelikel, A./Gelgel, G.: Yabancılar Hukuku, B. 13, İstanbul 2007, s. 110-111.
11 Dardağan, E.: Yabancılar Hukuku Açısından Sınırdışı Etme, Ankara 1993, s.74 vd.(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi); Aybay, s. 264.
12 Danıştay 12. Dairesi’nin 28.12.1970 tarih ve E. 1970/2225, K. 1970/2570 sayılı kararıyla ilgili değerlendirmeler için bkz. Aybay, 264. Bazı yargı kararlarında, kaçakçılık, hırsızlık, gibi suçlardan hüküm giyen ya da fuhuşla uğraşan yabancıların YİSHK m. 19 uyarınca sınırdışı edilmelerinin mevzuata uygun olduğu vurgulanmıştır: Danıştay 10. Dairesi’nin 15.09.1992 tarih ve E. 1990/3471, K. 1992/3012 sayılı kararına ve Danıştay 12. Dairesi’nin 16.05.1967 tarih ve E. 1966/659, K. 1967/817 sayılı kararına ilişkin değerlendirmeler için bkz. Aybay, s. 264.
13 Aybay, s. 264; Çelikel/Gelgel, s. 111.

rafından sınırdışı edilebileceğini düzenlemektedir. Bu hükmün yabancı göçebe ve çingenelerin YİSHK m. 19'da belirtilen genel nedenlere bağlı olmaksızın sınırdışı edilmelerine imkan verdiğini öne süren ve bu nedenle ayrımcı nitelik taşıdığını ileri süren yazarlar¹⁴ bulunmaktadır¹⁵. Bununla birlikte, yasanın sistematiğine bakıldığında, söz konusu hükmün konuluş amacının sayılan kişileri ayrımcı bir muameleye tabi tutmak olmadığı sonucuna varmak gerekir. Zira, “Karar Almağa Yetkili Makamlar” başlığını taşıyan 21. maddenin ilk fıkrasında, sınırdışı kararını almaya yetkili makamın İçişleri Bakanlığı olduğu, ikinci fıkrasında da, birinci fıkradaki genel kuralın istisnası olarak, İçişleri Bakanlığının, gerekli gördüğü sınır ve sahil valiliklerine, ülkenin genel güvenliği ve düzeni nedeniyle derhal çıkarılması gereken yabancıların sınırdışı edilmesinde yetki verebileceği düzenlenmiştir. Üçüncü fıkradaki düzenlemeyle, bu fıkırada sayılan şahıslar söz konusu olduğunda yabancıların sınırdışı edilmesinde yetkili makamlara ilişkin genel kurala dönülerek, toplülkenin genel güvenliği ve düzeni için derhal çıkarılması gerekli yabancının “çingene” olması halinde sınırdışı etmeye yetkili makamın İçişleri Bakanlığı olacağı sonucuna varılacaktır¹⁶. Bu durumda, sınırdışı edilecek yabancı çingene için de yabancıların sınırdışı edilmesine ilişkin genel kurallar uygulama alanı bulacaktır. Nitekim, 21. maddenin 3. fıkrasında, “*Tabiiyetsiz veya yabancı devlet tebaası olan çingenelerin ve Türk Kültürüne bağlı olmayan yabancı göçebelerin sınırdışı edilmelerine İçişleri Bakanlığı salahiyyetlidir.*” denilmiş olmakla birlikte, bu kişilerin, başkaca bir neden olmaksızın, kategorik olarak sınırdışı edileceği anlamına gelecek bir ifadeye yer verilmemiştir. Dolayısıyla, vatansız veya yabancı devlet vatandaşı

olan çingenelerin sınırdışı edilebilmeleri için, yine 19. madde hükmü uyarınca “Muzır şahıs” olmaları yani ülkede kalmalarının genel güvenliğe, siyasi ve idarî icaplara aykırı sayılması gereklidir. Madde hükmünün, sadece sınırdışı etmeye yetkili makamın tespitine ilişkin olduğunun göz önünde bulundurulması temel hak ve özgürlükler açısından son derece önemlidir. Nitekim, YİSHK m.21/III hükmünün, yabancı çingenelerin kategorik olarak ve başkaca bir neden bulunmaksızın sınırdışı edilmesine imkan vereceği şeklindeki yaklaşım kabul edilecek olursa, bu kişilerin sınırdışı edilmeleriyle, ülkeye giriş, ikamet ve seyahat özgürlükleri de etkilenmiş olacaktır.

Söz konusu hüküm bakımından eleştiri konusu olabilecek bir başka husus, bu hükmün yalnızca bireysel değil, toplu olarak sınırdışı edilmeye de imkân verir görünmesidir. Oysa, topluca sınırdışı edilme çağdaş insan hakları bakımından kabul edilemez bir durumdur¹⁷.

Türk hukukunda sınırdışı edilmenin doğrudan doğruya bir idarî yaptırım olarak öngörüldüğü durumlar da mevcuttur¹⁸. Bunlardan birincisi, YİSHK m. 20’de düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, usulüne uygun olarak Türkiye’ye girmiş oldukları halde pasaportlarını kaybedenler veya pasaportlarının hükmü kalmamış olan yabancılar, kendilerine ilgili makamlarca resmen ihtar vuku bulduğu tarihten itibaren 15 gün içinde pasaport veya tabiiyet ilmi haberini almaya mecburdurlar. Hükümde, söz konusu yabancıların resmî ihtardan itibaren 15 gün içinde gereğini yerine getirmedikleri takdirde kendileri hakkında ne gibi işlem yapılacağı düzenlenmemiştir. Bu durumda olan yabancılar yurdu terk etmedikleri takdirde idari icaplara aykırı davranmış sayılarak kendilerine YİSHK m. 19’da belirtilen hüküm uygulanabilecektir¹⁹. Başka bir idarî yaptırım türü olarak kabul edilen sınırdışı etme nedenine de PK’da yer verilmiştir. PK m. 34’e göre, Türkiye Cumhuriyeti sınırlarından her nasılsa pasaportsuz olarak girmiş olan yabancıların sınırdışı edilmeleri gerekmektedir. PK m.4’te ülkeye pasaportsuz gelen yabancıların geri çevrileceği bildirilmekte-

14 YİSHK m. 21/III hükmüne ilişkin olarak öğretide ortaya konan fikirler ve uluslararası raporlardaki durum konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. **Aydoğan, D.:** Yabancı Çingenelerin Türkiye’ye Giriş, İkamet, Seyahat Özgürlükleri ile Türkiye’den Sınır Dışı Edilmeleri, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2007, C. 56, S. 1, s. 33 vd.

15 Bkz. **Aybay**, s. 265; **Dardağan**, s.86; **Aybay**, Sınırdışı Edilme, s. 150-151: Yazar, kolluk önleminin alınmasında temel amacın kamu düzenini korumak olduğuna dikkat çekerek bu maddenin uygulanması açısından da yabancı göçebe ve çingenelerin ülkedeki mevcudiyetlerinin değil, faaliyetlerinin kamu düzenini tehlikeye düşürüp düşürmediğinin araştırılmasının zorunlu olduğunun kabul edilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

16 **Aydoğan**, s. 36.

17 **Aybay**, s. 265. AİHS’ye Ek 4 No’lu Protokol’ün 4’üncü maddesi devletin yabancıları topluca sınırdışı etmesini yasaklamaktadır. Bkz. a.ş.a. s. 13.

18 **Dardağan**, s. 86.

19 **Dardağan**, s.88 vd; **Çelikel/Gelgel**, s. 113.

dir. Ancak bu kişiler her nasılsa Türkiye'ye girmişler ise PK m. 34'e göre sınırdışı edileceklerdir²⁰.

Bunun dışında, Türk hukukunda hapis cezası gerektiren suçun tamamlayıcı yaptırımını olarak da sınırdışı edilme mevcuttur. YİSHK m.22/1'e²¹ göre, ağır ceza mahkemesinin görevine giren bir suçtan dolayı Türkiye'de mahkûm olmuş ve cezasını çekmiş olanlar, YİSHK m. 19'a göre ülkede bulunması sakıncalı olup olmadığına bakılmaksızın Türkiye'den sınırdışı edilecek ve bir daha Türkiye'ye dönemeyeceklerdir²². 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun²³ değiştirilerek yeniden düzenlenen 59. maddesi ile de²⁴, işlediği suç nedeniyle mahkûm edilen yabancıların koşullu salıverilmeden yararlandıktan ve her halde cezasının infazı tamamlandıktan sonra, durumunun, sınırdışı işlemleriyle ilgili olarak değerlendirilmek üzere derhal İçişleri Bakanlığı'na bildirileceği hüküm altına alınmıştır²⁵.

Bir başka önemli sınırdışı edilme nedeni 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu (TVK)²⁶'nda yer almaktaydı. Vatandaşlığa alınmanın iptalinin sonuçlarını düzenleyen eski TVK m. 33/son'da yer alan hükme göre, vatandaşlığa alınma işlemi iptal edilen kişinin

mallarının tasfiyesi ile birlikte kendisinin sınırdışı edilmesi de gerekli görüldüğü takdirde, bu husus Bakanlar Kurulu'nun verdiği vatandaşlığın iptali kararında belirtilmekteydi. Bu hükmün uygulanmasının gerekli olup olmadığına idarece karar verilmekteydi. Bununla birlikte, hükmün anlatımına göre, sınırdışı etme ile malların tasfiyesi idarece birlikte uygulanmak durumundaydı²⁷. Bu gibiler, en geç bir yıl içinde Türkiye'deki mallarını tasfiye ederek ikametgah ve iş merkezlerini yurt dışına nakletmek ve ülkeyi terk etmek zorundaydı. Aksi takdirde malları Hazine tarafından satılarak satış sonucunda temin edilecek bedel bu kişiler adına millî bir bankaya yatırılmakta, bu kişiler iptal kararı aleyhine Danıştay'a başvurdukları takdirde malların tasfiyesi ve sınırdışı işlemi dava sonuna kadar bekletilmekteydi²⁸. Bununla birlikte, 5901 sayılı yeni TVK'nın 33. maddesine göre, vatandaşlığa alınma kararının iptalini verecek makam²⁹, gerekli gördüğü durumlarda sadece ilgilinin mallarının tasfiyesine karar verebilecek olup, sınırdışı etme kararı veremeyecektir. Diğer bir ifadeyle, vatandaşlığa alınma kararının iptali halinde idarenin sınırdışı etme kararını alması TVK kapsamında söz konusu değildir. İlgili, hakkında verilmiş olan malların tasfiyesi kararı ile birlikte, mallarını en geç bir yıl içinde tasfiye edecektir. Tasfiye etmediği takdirde, mallar, Hazine tarafından satılarak, bedeli kamu haznedarlığı sistemine dahil bir kamu bankasına yatırılacaktır. İlgili, iptal kararı aleyhine Danıştay'a başvurursa, malların tasfiyesi dava sonuna bırakılacaktır. Yeni TVK m.33'e göre hakkında iptal kararı verilmiş olan ilgili yabancı statüsüne gireceğinden, 5683 sayılı YİSHK hükümlerine tâbi olacaktır. Buna göre, vatandaşlığa alınma kararı iptal edilenler, ancak YİSHK kapsamına giren sınırdışı etme sebeplerinin bulunması halinde sınırdışı edilebileceklerdir³⁰.

20 Dardağan, s.87.

21 Temel Ceza Kanunlarına Uyum Amacıyla Çeşitli Kanunlarda ve Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 23.01.2008 tarih ve 5728 sayılı Kanun'un 134.maddesinin metni için bkz. R.G. T.08.02.2008, S.26781.

22 Bununla birlikte, Danıştay 13.Dairesinin 13.1.1969 gün ve E.1968/1592, K.1969/41 verdiği kararda, ağır hapis cezasına mahkûm edilen bir yabancıların YİSHK m.19 kapsamına giren bir eylemde bulunmadığı için ülkeyi terke davet edilmesinin isabetli olmadığına hükmedilmiştir: **Dardağan**, s.90,dn.362.

23 R.G. T.12.10.2004, S.25611.

24 Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 31.3.2005 tarih ve 5328 sayılı Kanun'un 1. maddesinin metni için bkz. R.G. T. 31.3.2005, S. 25772 Mükerrer.

25 Değişiklikle takdir tamamen İçişleri Bakanlığı'na bırakılmıştır. Bu düzenlemenin çağdaş hukuka tam olarak uygun olabilmesi için ilgiliye durumu bildirilmesi ve sınırdışı edilme gerekçeleri karşısında itiraz olanağı verilmesi gereklidir: **Aybay**, 268. İçişleri Bakanlığı'nın vereceği karar idari bir karar olduğu için bu karara karşı idari yargı yoluna başvurulabileceği kabul edilmekle birlikte, AİHS'nin 13. maddesinde yer alan "etkili başvuru hakkı"nın hayata geçirilmesi çerçevesinde bu hakkın fiilen kullanılmasının mümkün kılınması özel bir önem taşımaktadır.

26 29 Mayıs 2009 tarihinde kabul edilen 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu m.47 uyarınca 11 Şubat 1964 tarihinde kabul edilen 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu (metin için bkz. R.G. T. 22.02.1964, S.11638) yürürlükten kaldırılmıştır. 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun metni için bkz. R.G.T. 12.06.2009, S. 27256.

27 **Aybay**, 269; **Dardağan**, s.91.

28 **Çelikel/Gelgel**, s. 114; **Eksi, N.:** Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular, İstanbul 2006, s. 40-41.

29 Yeni TVK m.31'e göre, bu makam eski Kanun'un aksine mutlaka Bakanlar Kurulu olmak zorunda değildir, vatandaşlığa alınma kararını hangi makam vermişse iptali de aynı makam tarafından yapılır.

30 Tasarının ilk halinde, vatandaşlığı iptal edilen yabancıların sınırdışı edilebileceği öngörülürken, daha sonra İçişleri Komisyonunun kabul ettiği metinde sınırdışı etme kararından bahsedilmemiştir. İçişleri Komisyonunun raporunda, vatandaşlığı iptal edilenlerin yabancı statüsünde olacağı dikkate alınarak YİSHK'ya tabî olması gerektiği belirtilmiştir. İçişleri Komisyon Raporunun metni için bkz. Türk Vatandaşlığı

Son olarak, Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin³¹ 29. maddesi de sınırdışı etmeye ilişkindir. Bu hükme göre, Türkiye'de muntazam surette bulunan bir mülteci veya sığınmacı ancak millî emniyet veya kamu düzeni sebebiyle 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi hükümleri çerçevesinde İçişleri Bakanlığı'nca sınırdışı edilebilir³². Sınırdışı kararına

Kanunu ve İçişleri Komisyonu Raporu (1/458), S. Sayısı: 90, Dönem: 23, Yasama Yılı: 2, s. 13 <www.tbmm.gov.tr> (22.07.2009).

- 31 R.G. T. 30.11.1994, S. 22127. Yönetmeliğin adının uzun olması nedeniyle, bundan böyle metinde "1994 Yönetmeliği" olarak anılacaktır.
- 32 Türkiye'nin bulunduğu bölgede son on yıllardır yaşanan uluslararası gelişmeler ve savaşlar gibi nedenlerle, Türkiye'ye sığınan ya da başka ülkelere sığınmak için Türkiye'yi bir basamak olarak kullanmak isteyen insanların sayısında büyük artışlar görülmüştür. Bu durumun yarattığı ihtiyacı karşılamak için çıkarılmış olan 1994 Yönetmeliği önemli hükümler içermektedir. Yönetmelikte yer verilen mülteci tanımı, 1951 Sözleşmesi'ne paralel şekilde sadece Avrupa'da meydana gelen olaylardan etkilenmiş kişileri kapsamına alırken, sığınmacı tanımı bakımından böyle bir coğrafi sınırlamaya yer verilmemiştir. Bununla birlikte, Danıştay 10. Dairesi'nin E.1997/6373, K.2000/130 sayılı kararında, 1994 Yönetmeliği'nin hukukî dayanağını Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli Protokol'ün oluşturduğu, bundan dolayı mültecilerin hukukî statüsüne ilişkin olan Sözleşme ve Protokol hükümlerinden sığınmacıların da yararlandırılmasının uluslararası anlaşmaların bir gereği olduğu ifade edilmiştir. Söz konusu davada, davacı, üçüncü bir ülkeye yaptığı iltica isteminin kabul edildiğini, pasaport ve vize işlemlerinin tamamlandığını, Cenevre Sözleşmesi'nin 31. maddesi uyarınca gereken kolaylığın bahşedilerek mülteci olarak kabul edildiği ülkeye çıkışına izin verilmesi yerine hakkında sınırdışı edilme kararının alındığını; kararın iptal edilmesi gerektiğini savunmuştur. Davalı idare ise, 1994 Yönetmeliği uyarınca, Türkiye'ye iltica eden veya üçüncü bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden, Türkiye'ye yasal olmayan yollardan gelen yabancıların beş gün içinde giriş yaptıkları yer valiliklerine müracaat etmeleri gerektiğini; zulüm görme tehlikesiyle kaçan davacının güvenli bir bölgeye geldiğinde durumunu anlatmak suretiyle güvence altına alınmasını istemesi gerekirken, bu hususu yerine getirmede için, hakkında 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 sayılı Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun uyarınca cezaî işlem yapılması ve de sınırdışı edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Ankara İdare Mahkemesi, Cenevre Sözleşmesi'nin 31. maddesine göre, âkit devletlerin, hayatları ve hürriyetleri tehdit altında bulunmuş olan memleketten ülkelerine giren veya ülkelerinde bulunan mültecilere, usulsüz girişlerinden veya bulunuşlarından dolayı ceza veremeyeceğini belirtmiş; davalı idarenin söz konusu kolaylığı ilgiliye bahşetmeyerek ilgili hakkında verdiği sınırdışı etme kararını hukuka aykırı bularak iptal etmiştir. Danıştay 10. Dairesi de İdare Mahkemesinin ver-

karşı on beş gün içinde İçişleri Bakanlığı'na müracaat edilerek itiraz edilebilir. İtiraz, daha önce sınırdışı kararını veren yetkilinin bir üstü tarafından incelenerek sonuçlandırılır ve valiliklerce ilgiliye tebliğ edilir.

B.SINIRDIŞI ETMEDE YETKİLİ MAKAM

YİSHK m. 21'e göre sınırdışı etme konusunda asıl yetkili makam İçişleri Bakanlığı'dır. İçişleri Bakanlığı, gerek göreceği sınır ve sahil illerine memleketin genel güvenlik ve nizamı açısından derhal çıkarılmaları gereken yabancıları sınırdışı etme yetkisini verebilir (YİSHK m. 21/II).

PK m. 34/II'de öngörülmüş olan sınırdışı etme işlemi için hangi makamın yetkili olduğu açıkça belirtilmemiş olmakla birlikte, bu husustaki boşluğun genel düzenleme niteliği taşıyan YİSHK m. 19 vd. hükümleri ölçü alınarak doldurulabileceği kabul edilerek³³, pasaportsuz olarak Türkiye'ye gelmiş olan yabancıyı sınırdışı etmeye yetkili makamın da İçişleri Bakanlığı olması gerektiği düşünülmektedir³⁴.

C.SINIRDIŞI ETME KARARININ UYGULANMASI

Sınırdışı etmeye ilişkin mevzuat hükümlerinde işlemin ne şekilde uygulanacağına dair bir düzenleme bulunmamaktadır. Bununla birlikte, tüm idari kararlarda olduğu gibi sınırdışı etme için de yazılı bildirim koşulu geçerli olmalıdır³⁵. Yazılı bildirim koşulu, ilgilinin sınırdışı etme kararına kendiliğinden uymasına olanak sağlaması bakımından olduğu kadar, sınırdışı edilmesine karar verilen yabancıların bu karara karşı idari ve yargısal itiraz mekanizmalarını kullanmasına olanak verilmesi, diğer bir deyişle, AİHS m. 13'te yer alan etkili başvuru hakkının yaşama geçirilmesi bakımından da özel bir önem taşımaktadır.

YİSHK m. 19'da, ülkede kalmaları genel güvenliğe, siyasi ve idarî icaplara aykırı bulunan yabancıların, verilecek belirli bir süre içinde Türkiye'den çıkmaya davet olunacakları, bu müddet sonunda Türkiye'yi terk etmezlerse sınırdışı edilecekleri hükme bağlanmıştır. Hükümde, tanınacak sürenin ne kadar oldu-

muş olduğu bu kararı onamıştır. 1994 Yönetmeliğinde yukarıda bahse konu 5 günlük süre koşuluna ilişkin değişiklikler için bkz. aşa. s. 14, dn. 70.

33 Göğer, E.: Yabancılar Hukuku, Ankara 1979, s. 35.

34 Aybay, s. 270.

35 Duran, s. 11-12; Aybay, s. 270.

ğu konusunda açıklık bulunmamakla birlikte, kanımızca bu süre, ilgilinin kendiliğinden sınırdışı etme kararına uymasına³⁶ ve AİHS’nin 13. maddesi çerçevesinde ilgiliye etkili idari ve yargısal itirazlarda bulunma hakkına imkan verecek bir çerçevede tanınmalı, uygulamada farklı durumların ortaya çıkmasının engellenmesi bakımından da yasal düzenlemeyle açıklığa kavuşturulmalıdır³⁷.

YİSHK m. 22/II uyarınca sınırdışı edilenlerin yol masrafları kendilerine aittir; ancak bu masrafları ödemekten aciz olanların sevkleri Devlet tarafından sağlanır. Memleket dışına çıkarılmalarına karar verilir de pasaport tedarik edemediklerinden veya başka sebeplerden dolayı Türkiye’yi terk edemeyenler İçişleri Bakanlığı’nın gösterdiği yerde oturmak zorundadırlar (YİSHK m. 23). Oturmaya mecbur kılındıkları yerlerden kaçanlar, YİSHK m. 25 çerçevesinde, bir aydan iki seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

D. SINIRDIŞI ETMENİN SONUÇLARI

Sınırdışı etmenin başlıca iki sonucu vardır: (i) Yabancıya ülkeyi terk etme zorunluluğu getirmesi, (ii) sınırdışı edilen kişinin Türkiye’ye bir daha ancak özel izinle girebilmesi³⁸. Türkiye’den sınırdışı edilenler İçişleri Bakanlığı’nın özel izni alınmadıkça Türkiye’ye dönemezler. Ancak, ağır ceza mahkemesinin görevine giren bir suçtan dolayı Türkiye’de mahkum olup cezası çektirildikten sonra sınırdışı edilen kişiler bir daha Türkiye’ye giremezler; bu kişiler İçişleri Bakanlığı’nın müsaade etmesi kaydıyla Türkiye’den ancak transit geçebilirler (YİSHK m. 22).

Sınırdışı edilen kişinin hangi ülkeye gönderileceği konusu yasal düzenlemelerde belirtilmemiştir. Aşağıda verilen Kararlarda da görülebileceği gibi, AİHS’ye taraf devletler, sınırdışı edilecek kişinin gönderileceği ülkede, ölüm cezası, işkence ve insanlık dışı muamele gibi durumlarla karşılaşılmasını güvence altına almakla yükümlüdür.

Geçerli bir sebep bulunmaksızın YİSHK m. 19

36 Aybay, s. 271.

37 YİSHK m. 21/son’da yer alan tâbiyetsiz veya yabancı devlet tebaası olan Çingenelerin ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancı göçebelerin sınır dışı edilmelerinde de, temel amaç kamu düzeninin sağlanması olduğundan, YİSHK m.19’daki sürenin verilmesi uygun olacaktır. Karş. Dardağan, s.93.

38 Aybay, s. 272.

hükmüne uymayanlara 100 TL idari para cezası verilir (YİSHK m. 24)³⁹. Sınırdışı edildikleri veya Türkiye’yi terke davet olundukları halde müsaadesiz gelen yabancılar bir yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. Bu suretle mahkûm edilen yabancılar cezaları çektirildikten sonra sınırdışı edilirler (YİSHK m. 26)⁴⁰.

E.SINIRDIŞI ETME KARARINA KARŞI YARGI YOLU

Türk hukuk sisteminde sınırdışı kararı alma ve sınırdışı etme yetkisi idarî bir makam olan İçişleri Bakanlığı’na aittir. İçişleri Bakanlığı’nın sınırdışı işlemi organik bakımdan bir idarî işlem olduğundan idarî kararların yargısal denetimine ilişkin genel kural sınırdışı etme işlemi hakkında da geçerli olur (Anayasa m. 125)⁴¹.

Kural olarak, idarî işlemin iptali talebiyle dava açılması, davacının yürütmenin durdurulması yönündeki talebine uygun olarak mahkemece karar verilmedikçe işlemin yürütülmesini kendiliğinden durdurmaz (İYUK m. 27)⁴².

Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair 1951 Tarihli Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nin işlerlik kazanması için çıkarılan 1994 Yönetmeliği, 1951 Sözleşmesinin kapsamına giren kişilerin sınırdışı edilmesine ilişkin özel hükümler içermektedir⁴³.

III-YABANCILARIN SINIRDIŞI EDİLMELE- RİNİ DÜZENLEYEN TÜRKİYE’NİN TARAF OLDUĞU ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER

A.AVRUPA İKAMET SÖZLEŞMESİ⁴⁴

Avrupa İkamet Sözleşmesi’nin 3’üncü maddesine göre; âkit taraflar ülkelerinde yasal olarak ikamet eden diğer âkit devlet vatandaşlarını ancak millî

39 Temel Ceza Kanunlarına Uyum Amacıyla Çeşitli Kanunlarda ve Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 23.01.2008 tarih ve 5728 sayılı Kanun’un 136.maddesinin metni için bkz. R.G. T.08.02.2008, S.26781

40 Temel Ceza Kanunlarına Uyum Amacıyla Çeşitli Kanunlarda ve Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 23.01.2008 tarih ve 5728 sayılı Kanun’un 136.maddesinin metni için bkz. R.G. T.08.02.2008, S.26781

41 Ekşi, s. 48; Aybay, s. 273.

42 AİHM’ye yapılacak başvurular bakımından iç hukuk yollarının tüketilmesi konusunda bkz. aşa. s.11, s.18 ve s.20.

43 Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair 1951 Tarihli Birleşmiş Milletler Sözleşmesi için bkz. aşa. s. 10-11.

44 Sözleşme’nin metni için bkz. R.G. T. 17.9.1989, S. 20285.

güvenliği tehdit ettikleri veya kamu düzenine veya genel ahlâka aykırı davrandıkları takdirde sınır dışı edebilirler. Âkit taraflardan birinin vatandaşı diğer bir âkit taraf ülkesinde yasal olarak iki yıldan fazla bir süreyle ikamet ediyorsa millî güvenlik açısından kesin bir zorunluluk yoksa, kendisi hakkındaki sınır dışı kararına itirazda bulunmasına ve bu amaçla yetkili makama veya yetkili makamca özel olarak belirlenmiş kişi veya kişilere başvurmasına ve bu organlar önünde temsil olunmasına müsaade edilmeksizin sınır dışı edilemez. Âkit taraflardan birinin, diğer bir âkit taraf ülkesinde on yıldan fazla bir süreyle ikamet eden vatandaşları, yalnızca millî güvenlik, kamu düzeni veya genel ahlak nedeniyle özellikle ciddi nitelikte nedenlerin bulunması hâllerinde sınır dışı edilebilirler. Bu madde sadece sınır dışı etme sebeplerini düzenlemiştir. Sınır dışı etme kararını almaya yetkili makamlar ve kararın icrası ulusal hukuklara bırakılmıştır.

B.AVRUPA SOSYAL ŞARTI⁴⁵:

Avrupa Sosyal Şartı'nın 19'uncu maddesinin 8. paragrafında, âkit devletlerin, ülkelerinde yasal olarak bulunan yabancı göçmen işçileri kamu güvenliğini, kamu ahlâkını ve kamu düzenini ihlâl etmedikleri sürece sınır dışı edemeyecekleri ifade edilmiştir⁴⁶.

C. MÜLTECİLERİN HUKUKÎ DURUMUNA DAİR 1951 TARİHLİ BİRLEŞMİŞ MİLLETLER SÖZLEŞMESİ⁴⁷:

Türkiye, 1951 Sözleşmesi'nin uygulama alanını za-

man ve coğrafya açısından sınırlandırmıştır. Türkiye, getirdiği coğrafi sınırlamaya göre, sadece Avrupa ülkelerinden gelenlere, zamana ilişkin sınırlamaya göre ise, yalnızca 1 Ocak 1951 tarihinden önce Avrupa'da meydana gelen olaylar nedeniyle mülteci statüsü tanıyacaktır. Türkiye, Mültecilerin Hukuki Durumu'na ilişkin 1967 Protokolü'nü onaylarken⁴⁸ zamana ilişkin sınırlamasından vazgeçmiştir. Böylece, mülteci statüsünün verilmesini gerektiren olay hangi tarihte gerçekleşmiş olursa olsun Türkiye Avrupa'dan gelenlere 1951 Sözleşmesi kapsamında mülteci statüsü tanıyacaktır⁴⁹.

Sözleşmenin 32'nci maddesine göre, âkit devletler ülkelerinde bulunan mülteciyi ancak kamu düzeni ve kamu güvenliği sebebiyle sınır dışı edebilirler. Bir mültecinin sınır dışı edilmesi, kanunla belirlenen usûle istinaden verilmiş bir kararla yapılabilir. Acil kamu güvenliği engel değilse mültecinin kusursuzluğunu ispat etmesine, sınır dışı etme kararına yetkili makam önünde itiraz etmesine ve bu amaçla temsil olunmasına izin verilir. Sınır dışı edilen mülteciye, diğer bir devlet tarafından kabul edilmesini sağlamak üzere makul bir süre verilir.

Sözleşme'nin 33'üncü maddesinde, “*non-refoulement*” yasağı düzenlenmiştir. Bu yasağın, mültecinin veya sığınmacının ırkı, dini, vatandaşlığı, sosyal bir gruba aidiyeti veya siyasi düşünceleri sebebiyle hayat ve hürriyetinin tehdit edileceği ülkelere geri gönderilmemesini ve iade edilmemesini düzenlemektedir⁵⁰. Bu genel tanım mülteciler çerçevesinde getirilmiş olsa bile, “*non-refoulement*” ilkesi, AİHS'nin 3'üncü maddesinin tamamlayıcı bir parçası olarak dikkate alınmalıdır⁵¹. Bununla beraber, 33.

45 Avrupa Sosyal Şartı'nın Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair 3581 Sayılı Kanun, R.G. T. 4.7.1989, S. 20215; Avrupa Sosyal Şartının Onaylanması Hakkında 1989/14434 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, R.G. T. 14.10.1989 – S. 20312.

46 Türkiye'nin sözleşmecisi devlet vatandaşlarının sınır dışı edilmesine ilişkin sunmuş olduğu ulusal raporda, uyuşturucu bulundurma, uyuşturucu trafiği, sahte para bulundurma, tarihi eser kaçakçılığı, güvenliği tehlikeye sokmak, dolandırıcılık, bulaşıcı hastalık ve AIDS, sınır dışı etme sebepleri olarak gösterilmiştir. Fakat Avrupa Sosyal Haklar Komitesi'nin değerlendirmelerine göre, bulaşıcı hastalık ve AIDS tek başına sınır dışı edilme gerekçesi olamaz. Sınır dışı edilme işleminin kamu sağlığı nedenine dayanması ancak sınır dışı edilecek yabancının uygun tedaviden kaçınması ve bu durumun kamu menfaatini tehdit etmesi koşuluyla haklı kabul edilebilir. **Çiçekli, B.:** Avrupa Sosyal Şartının Yabancılar Sağladığı Güvenceler ve Türkiye, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2002, Y. 22, S.1, s. 49; **Aydoğan, s.31.**

47 Metni için bkz. R.G. T. 5.9.1961, S.10898. Bundan böyle Sözleşme, incelememizde “1951 Sözleşmesi” olarak anılacaktır.

48 Metni için bkz. R.G. T. 5.8.1968, S. 12968.

49 **Ekşi, s. 15-17; Aybay, s. 109.**

50 **Lauterpacht, Sir E. /Betlehem, D.:** “*Non-refoulement (Article 33 of the 1951 Convention), The Scope and Content of the Principle of Non-refoulement*”, Refugee Protection in International Law, UNHCR's Global Consultations on International Protection, Edited by Erika Feller/ Volker Türk/ Frances Nicholson, Cambridge 2003, s. 89.

51 **Lauterpacht/Betlehem, s. 92.** Nitekim, AİHM'nin sınır dışı etmeye ilişkin 26 Nisan 2007 tarihli *Gebremedhin v. France* (Başvuru No. 25389/05) kararında, AİHS'nin 3. maddesine ilişkin olarak yapılan değerlendirme çerçevesinde, Mültecilerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin 33. maddesinde yer alan “*non-refoulement*” ilkesine yer verildiği görülmektedir. Karar için bkz.: <[http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/ HUDOC/ HUDOC+database/](http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/)> (31.07.2008).

maddenin 2. paragrafında getirilen istisna çerçevesinde, “non-refoulement” ilkesi, bulunduğu ülkenin güvenliği bakımından tehlikeli sayılması için hakkında ciddi nedenler bulunan ya da vahim bir suçtan dolayı kesinleşmiş bir hükümlü mahkum olan kişiler bakımından uygulanmayacaktır⁵².

Türkiye sadece Avrupa’dan gelenlere mülteci statüsü tanımaktadır; diğer bir ifadeyle, Avrupa dışından gelenlere mülteci statüsü tanımak zorunda değildir. Bununla birlikte, 1951 Sözleşmesi’nin en önemli düzenlemelerinden biri olan ve milletlerarası örf ve adet hukuku kuralı olarak kabul edilen *non-refoulement* ilkesi, söz konusu coğrafi sınırlamaya bakılmaksızın uygulanmalıdır⁵³.

D. AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ⁵⁴ VE EK PROTOKOLLER

AİHS’nin 1. maddesine göre, âkit devletler kendi yetki alanları içinde bulunan herkese AİHS’nin birinci bölümünde açıklanan hak ve özgürlükleri tanırlar. Madde metninden açıkça anlaşıldığı gibi AİHS’de güvence altına alınan hakların uygulanması bakımından, ayrımcılık yasağını düzenleyen 14. maddede de uygun olarak, Sözleşme’ye taraf devletin yetki alanında bulunmak kaydıyla yabancı ve vatandaş ayrımı yapılmamıştır. Bunun doğal bir sonucu olarak, AİHS’ye taraf bir ülkenin yetki alanında bulunan ve AİHS’ye taraf olmayan bir devletin vatandaşı olan bir yabancı da AİHS’nin getirdiği güvencelerden yararlanabilmektedir.

AİHS’nin “Kabul edilebilirlik koşulları” başlıklı 35. maddesine göre, uluslararası hukukun genel olarak kabul edilen ilkeleri çerçevesinde, ancak iç hukuk yollarının tüketilmesinden sonra ve kesin karardan itibaren altı aylık süre içinde AİHM’ye başvurulabilir. Diğer bir ifadeyle, iç hukuktaki idari ve yargısal yollar tüketilmeden veya iç hukuk yollarının tüketildiği tarihten itibaren altı aylık sürenin geçmesinden sonra yapılan başvuru AİHM tarafından kabul edilmeyecek, esas bakımından incelenmeyecektir. Bununla birlikte, AİHM içtihatlarında, iç hukuk yolla-

rının tüketilmesi ilkesinin, aşırı bir şekilcilikle değil, insan haklarının korunması düşüncesiyle belirli bir ölçü de yumuşatılarak uygulandığı görülmektedir⁵⁵. Bu yüzden iç hukuk yollarının tüketilmesi koşulu mutlak olarak aranmamaktadır⁵⁶. AİHS’nin 35. maddesi uyarınca, ayrıca, başvurunun, AİHM tarafından daha önce incelenmiş olan bir başvuruya aynı olması ya da başka bir uluslararası soruşturma veya çözüm merciiine sunulmuş olması, AİHS ve ek protokol hükümleri dışında kalması ve açıkça dayanaktan yoksun olması veya AİHM tarafından başvuru hakkının suistimali mahiyetinde telakki edilmesi, diğer kabul edilmezlik nedenleridir.

AİHS’nin getirdiği standartların üye devletlerce uygulanması hususunu kendisine yapılan başvurular çerçevesinde inceleyen AİHM’nin içtihatlarının gelişimi çerçevesinde, bugün, âkit devletler sadece “negatif yükümlülüğe”, yani AİHS’deki hakları ihlâl etmekten kaçınma yükümlülüğüne değil, AİHS’deki hakları korumak için gerekli tedbirleri alma yükümlülüğü anlamına gelen “pozitif yükümlülüğe” de sahiptir. AİHM içtihatlarının gelişiminde, devletin pozitif yükümlülüğü bağlamında yaşama hakkına yönelik çeşitli müdahaleler, ölüm veya ölüm tehlikeleri ele alınıp incelenmiştir. Bunların arasına “sınırdışı etme hâlinde ölüm tehlikesi” konusu da dâhil edilmiştir.

AİHS’nin “Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği” başlıklı 5. maddesi dışında, sınırdışı etmeye ilişkin açık bir hükmü bulunmamaktadır. Bu maddede herkesin kişi özgürlüğüne ve güvenliğine sahip olduğu belirlendikten sonra, altı bent halinde sayılan istisnalar arasında, maddenin (f) alt bendinde, herhangi bir kimse- nin sınır dışı edilmesi amacıyla tutuklanmasının kişi özgürlüğü ve güvenliğine aykırılık teşkil etmeyeceği hükmüne yer verilmiştir⁵⁷.

52 Ekşi, s. 40; Çelikel/Gelgel, s. 109.

53 Coleman, N.: “Non-Refoulement Revised Renewed Review of the Status of the Principle of Non-Refoulement as Customary International Law”, *European Journal of Migration Law*, 2003, Vol. 5, s. 23; Ekşi, s. 66.

54 AİHS’nin metni için bkz. R.G. T. 19.3.1954, S. 8662.

55 Bkz. AİHM’nin 16 Eylül 1996 tarihli *Akdivar and others v. Turkey* kararının (Başvuru No. 21893/93) 69 ilâ 72. paragrafları: AİHM, güvenlik güçleri tarafından köy yakılması iddialarına ilişkin olarak verdiği söz konusu kararda, idare mahkemeleri önünde iç hukuk yollarının tüketilmediği yolunda yapılan itirazı, benzer iddialar çerçevesinde idare mahkemelerince tazminata hükmedildiğini gösteren karar örneklerinin bulunmadığı, bu iç hukuk yolunun yeterli ve etkili olmadığı gerekçesiyle reddetmiştir. Kararın metni için bkz. <<http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>> (31.07.2008).

56 Leach, P.: *Taking a case to the European Court of Human Rights*, London 2001, s. 78.

57 Aybay, Sınırdışı Edilme, s. 165. AİHS m. 5’te yer alan ya-

AİHM, pek çok kararında, AİHS hükümlerinin yorumu yoluyla⁵⁸, sınırdışı işlemleri sonucunda yabancıyı gönderileceği devlette işkenceye, haysiyet kırıcı ceza veya muameleye tâbi tutulma riski olması hâlinde, sınırdışı işleminin AİHS'nin 3'üncü maddesinin ruhuna aykırı olduğu sonucuna varmıştır. AİHS'nin 3'üncü maddesine göre, hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere tâbi tutulamaz. Buna göre, Avrupa Konseyi'ne üye olan bir devlet, kendi ülkesindeki bir yabancıyı, AİHS'nin 3'üncü maddesinde yer alan muamelelerden herhangi birine tâbi tutulma riski olan bir ülkeye göndermesi hâlinde söz konusu maddeyi ihlâl etmiş sayılacaktır.

AİHS'nin 3. maddesi dışında, özellikle sınırdışı etme kararları çerçevesinde dikkate alınan iki hükmü daha mevcuttur. Bunlar, özel hayatın ve aile hayatının korunmasına ilişkin 8'inci maddesiyle, etkili başvuru hakkına ilişkin 13'üncü maddesidir.

AİHS'nin 8'inci maddesine göre, herkes, özel hayatına, aile hayatına, haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir. Nitekim, eğer sınırdışı edilecek kimsenin sınırdışı edildiği ülke ile ailevî bağları var ve sınırdışı edilme işlemi ile fiilî ve mutlak olan bu bağları kopuyorsa, sınırdışı edilme işlemi zarurî değilse (diğer bir ifadeyle, AİHS'nin 8'inci maddesinin 2'nci paragrafında belirtildiği gibi, sınırdışı edilme işlemi, ulusal güvenlik, kamu emniyeti, ülkenin ekonomik refahı, dirlik ve düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın, ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla öngörülmemişse, demokratik bir toplumda zorunlu olan belli başlı ölçüleri aşan bir müdahale teşkil ediyor ve yasayla öngörülüyorsa), sınırdışı etme işlemi yapan ülke AİHS'nin 8'inci maddesini ihlâl etmiş sayılacaktır⁵⁹. Bu maddenin kapsamında

yer alan aile yaşantısı, sadece karı koca yaşantısını değil aynı zamanda anne, baba, çocuklar hatta uzak akrabalar ile birlikte yaşamayı da kapsar. Nitekim, Hollanda'ya karşı açılan bir davada, AİHM, uzun yıllar Hollanda'da yaşayan eşinden boşanmış bir yabancıyı, kızı ile arasındaki yakın bağların koparılıp atılma tehlikesini 8'inci madde kapsamında değerlendirmiş ve yabancı hakkında Hollanda tarafından verilmiş olan sınırdışı etme kararının AİHS'nin 8'inci maddesinin ihlâlini oluşturduğunu belirtmiştir⁶⁰.

AİHS'nin 13'üncü maddesine göre, AİHS'de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlâl edilen herkes, ihlâl fiilî, resmî görev yapan kimseler tarafından bu sıfatlarına dayanılarak yapılmış olsa da ulusal bir makama etkili bir başvuru yapabilme hakkına sahiptir. Bu bakımdan, hakkında sınırdışı etme kararı verilmiş kişiye tarafsız ve bağımsız bir ulusal merciye başvurmak olanağı tanınmalı ve başvurunun uygun biçimde değerlendirilmesi sağlanmalıdır⁶¹.

AİHS'ye Ek 4 No'lu Protokol'ün⁶² 3 ve 4'üncü maddeleri, maddî hukuka ilişkin hükümler içermektedir. Söz konusu Ek Protokol'ün 3'üncü maddesinin 1'inci bendi, hiç kimsenin, tâbiyetinde bulunduğu ülkeden sınırdışı edilemeyeceğini belirtmekte iken, 4'üncü maddesi devletin yabancıları topluca sınırdışı etmesini yasaklamaktadır.

Diğer taraftan, Türkiye tarafından imzalanan ancak onaylanmayan⁶³ AİHS'ye Ek 7 No'lu Protokol, bir devletin ülkesinde hukuka uygun olarak ikamet eden bir yabancıyı, hukuka uygun olarak verilmiş bir karar bulunmadıkça sınırdışı edilemeyeceğini düzenlemektedir. Bu Protokol'e göre, yabancı, ülkede hukuka uygun olarak bulunuyorsa, yani girişte ve oturmada yabancılar mevzuatındaki şartları yerine getirmiş ise, ancak hukuka uygun bir kararın alınması hâlinde sınırdışı edilebilir. 7 No'lu Protokol, aynı zamanda, ilgili devlete birtakım usulî güvenceleri sağlama yü-

kalanmaya ve tutuklamaya ilişkin, yakalananın derhal sorgu önüne çıkarılması, kendisi hakkında uygulanan işlemin hukuka uygunluğu konusunda kısa sürede karar verilmesi ve işlem hukuka aykırı bulunur ise salıverilmesine karar verilmesini isteyebilme hakkı gibi güvenceler yabancılar için de aynen geçerli olacaktır. Yakalanan veya tutuklanan kişiye hakkındaki suçlamanın niteliğinin hemen ve anlayacağı bir dilde bildirilmesi yönündeki güvence de yabancılar bakımından özel bir öneme sahiptir. Bu yönde bkz. **Aybay**, Sınırdışı edilme, s. 165.

58 AİHM'nin bu konuda Türkiye hakkında verdiği bazı kararlarla ilgili değerlendirmeler için bkz. aşa. s. 14 vd.

59 **Çiçekli, B.**:Yabancılar Hukuku, B.1, Ankara 2007, s.163(Yabancılar).

60 **Dutertre, G.**: Key case law extracts, European Court of Human Rights, Strasbourg 2003, s. 277-278.

61 **Dutertre**, s. 352 vd.

62 AİHS'ye Ek 4 No'lu Protokol'ün Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun 1994 yılında Resmi Gazete'de yayımlanmış olmasına rağmen, söz konusu Protokol Türkiye tarafından halen onaylanmamıştır: R.G. T. 26.02.1994, S. 21861.

63 14 Mart 1985 tarihinde imzalanmış bulunan Ek 7 No'lu Protokol'ün metni için bkz. <<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/117.htm>> (16.01.2009).

kümlülüğü de getirmiştir. Buna göre devlet, sınırdışı etme sebeplerini sınırdışı edeceği kişiye bildirmek zorundadır. İlgili kişi, kendisi hakkında verilen sınırdışı edilme kararının yeniden incelenmesini isteyebilir. İlgili kişinin, yetkili merci önünde ya da bu merci tarafından belirlenmiş yetkili bir kişi ya da kişiler önünde temsil olunması sağlanmalıdır. Bununla birlikte, sınırdışı etme kamu düzeni açısından gerekli ise ya da ulusal güvenlik nedenlerine dayanıyorsa ilgili kişi yukarıda belirtilen haklar tanınmadan da sınırdışı edilebilir. Diğer bir ifadeyle, 7 No’lu Protokol çerçevesinde, hukuka uygun olarak ikamet eden bir yabancı, kamu düzeni ya da ulusal güvenliğe ilişkin sebepler olmadıkça kendisine sağlanmış güvenceleri kullanmadan sınırdışı edilemez⁶⁴.

AİHS’ye Ek 6 No’lu Protokol⁶⁵ savaş ve yakın savaş tehdidi durumu dışındaki hallerde işlenen suçlar bakımından ölüm cezasının kaldırılmasına ilişkindir. AİHS’ye Ek 13 No’lu Protokol⁶⁶ ise ölüm cezasının savaş ve yakın savaş tehdidi sırasında işlenen fiiller de dahil olmak üzere her koşulda kaldırılmasını düzenlemektedir. Türkiye, her iki Protokol’ü de onaylamıştır. Bu çerçevede, AİHS’ye Ek 6 ve 13 No’lu Protokollere taraf devletlerde, yetkili makamlar tarafından bir yabancıya sınırdışı edilmesine karar verilirken, yabancıya sınırdışı edileceği ülkede ölüm cezasına çarptırılmasına ilişkin ciddi bir riskin bulunup bulunmadığının incelenmesi, böyle bir ciddi riskin bulunması halinde yabancıya ilgili ülkeye sınırdışı edilmemesi, uluslararası yükümlüklerin bir gereğidir⁶⁷.

64 **Eksi**, s. 36.

65 11 No’lu Protokol ile Değişik İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Avrupa Sözleşmesine Ölüm Cezasının Kaldırılmasına Dair Ek 6 Nolu Protokol’ün Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında 26.6.2003 tarih ve 4913 sayılı Kanun” metni için bkz. R.G. T. 1.7.2003, S. 25155.

66 Türkiye AİHS’ye Ek 13 No’lu Protokol’ü 09/01/2004 tarihinde imza koymuştur. 16/10/2005 tarih ve 5409 sayılı “İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesine Ek, Ölüm Cezasının Her Koşulda Kaldırılmasına Dair 13 No’lu Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun” metni için bkz. R.G. T. 12.10.2005, S.25964. Bakanlar Kurulunun 17/11/2005 tarih ve 2005/96849 sayılı kararından sonra söz konusu Ek Protokol Türkiye bakımından 01/06/2006 tarihinden itibaren yürürlük kazanmıştır.

67 **Harris, D.J./O’Boyle, M./Warbrick, C:** Law of the European Convention on Human Rights, Ed. 2., NewYork 2009, s. 746. AİHM’nin bu yöndeki 8 Kasım 2005 tarihli *Bader and Kanbor v. Sweden* (Başvuru No. 13284/04) kararı için bkz. <<http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>>

IV- AİHM’NİN TÜRKİYE HAKKINDA SINIRDIŞI ETME KONUSUNDA VERDİĞİ BAZI KARARLAR VE BUNLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

AİHM, Türkiye hakkında sınırdışı etme işlemine ve suçluların (sanıkların) iadesi işlemine ilişkin olarak üç ihlâl kararı verirken, iki kararında ise ihlâl bulunmadığını tespit etmiştir. AİHM’nin bu konuda Türkiye hakkında ayrıca altı adet kabul edilmezlik ve on adet kayıttan düşürme kararı bulunmaktadır⁶⁸.

AİHM’nin Türkiye ilgili olarak verdiği üç ihlâl kararından ilki olan “*Jabari v. Turkey*”⁶⁹ kararına konu olan olayda, İran vatandaşı *Jabari*, İran’da zina suçu işledikten sonra hakkında açılacak ceza davası sonucunda insanlık dışı bir cezaya çarptırılmaktan korkarak yasa dışı yollardan Kasım 1997’de Türkiye’ye girmiş, daha sonra 4 Şubat 1998’de sahte pasaportla Fransa üzerinden Kanada’ya gitmek isterken Fransa polisi tarafından İstanbul’a geri gönderilmiştir. İstanbul polisi *Jabari*’yi sahte pasaport kullandığı ve yasa dışı yollardan İstanbul’a giriş yaptığı gerekçesiyle gözaltına almış ve Pasaport Kanunu’na muhalefetten hakkında suç duyurusunda bulunmuştur. Bakırköy Cumhuriyet Savcısı, *Jabari*’nin canını kurtarma amacıyla Türkiye’ye yasa dışı yollardan giriş yaptığı ve suç işleme kastının olmadığı gerekçesiyle serbest bırakılmasına karar vermiştir. İstanbul Emniyet Müdürlüğü’ne teslim edilen ve sınırdışı edileceğine inanan *Jabari*, İran vatandaşı olduğunu ifade ederek sığınma talebinde bulunmuş, ancak bu talebi, başvurusunu 1994 Yönetmeliğine göre beş gün içinde yapmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir⁷⁰. Birleşmiş

68 Söz konusu sayısal veriler 7 Ağustos 2009 tarihi itibarıyla AİHM’nin resmi internet sitesi olan <<http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>> adresinde açıklanan kararlar dikkate alınarak verilmiştir.

69 AİHM’nin 11 Temmuz 2000 tarihli *Jabari v. Turkey* (Başvuru No. 40035/98) kararının tam metni için bkz. <<http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>>. Ayrıca karar hakkında bkz. **Eksi**, s. 33.

70 1994 Yönetmeliği’nin 4. maddesinde yer alan söz konusu 5 günlük süre, 1999’da 10 güne çıkarılmıştır. Söz konusu hüküm son olarak 16 Ocak 2006’da değiştirilmiş ve hüküm Türkiye’ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye’den ikamet izni talep eden yabancıardan, Türkiye’ye yasal yollardan gelenlerin buldukları yer valiliklerine, yasal olmayan yollardan gelenlerin ise giriş yaptıkları yer valiliklerine “gecikmeden müracaat edecekleri” şeklinde düzenlenmiştir. Makul olan en kısa süre içerisinde müracaat etmeyenler gecikme nedenlerini açıklamak ve bu konuda yetkili makamlarla işbirliği yapmak zorundadır.

Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) *Jabari*'nin İran'a gönderilmesi halinde işkence ve ölüm tehlikesi ile karşılaşmasının ciddi bir ihtimal olması nedeniyle kendisine 16 Şubat 1998 tarihinde mülteci statüsü tanımıştır. *Jabari*, 26 Şubat 1998 tarihinde AİHM'ye başvurmuştur. AİHM, Türkiye'den, AİHM İçtüzüğü'nün 39. maddesi uyarınca, başvuranın iddiaları hakkındaki incelemesi sonuçlanıncaya kadar başvuranın İran'a sınırdışı edilmemesini talep etmiştir. Bunun üzerine, AİHM'deki başvurusu sonuçlanıncaya kadar başvuranın Türkiye'de ikametine izin verilmiştir. *Jabari*, diğer taraftan da, sınırdışı etme işlemine karşı Ankara İdare Mahkemesi'ne başvurmuş ve yürütmenin durdurulması kararı verilmesini talep etmiştir. 16 Nisan 1998 tarihinde, Ankara İdare Mahkemesi, AİHM'ye yaptığı başvuru sonuçlanıncaya kadar başvurana ikamet izni verilmiş olduğu, bu nedenle de halihazırda sınırdışı edilme tehlikesi altında bulunmadığı gerekçesiyle, olmayan bir sınırdışı emrinin yürütmesinin durdurulmasına yer olmadığına hükmetmiş ve *Jabari*'nin talebini reddetmiştir.

AİHM, *Jabari* başvurusu hakkındaki kararında, başvuranın İran'da taşlanarak cezalandırılmasının ciddi bir tehlike oluşturması nedeniyle, *Jabari* hakkındaki sınırdışı kararının uygulanması halinde AİHS'nin 3'üncü maddesinin ihlâl edileceğine, 13'üncü maddesinin ise ihlâl edildiğine hükmetmiştir⁷¹. AİHS'nin 13. maddesine ilişkin incelemesinde, AİHM, ulusal makamların, başvuranın İran'a gönderilmesi halinde işkence ve kötü muamele yasağına aykırı muameleyle uğrama tehlikesi altında olduğuna ilişkin iddiasını değerlendirmediklerini kaydetmiştir. AİHM'ye göre, Ankara İdare Mahkemesi, başvuranın sınırdışı edilmesinin iç hukuk düzenlemeleriyle tam olarak uyumlu olduğunu ifade ederken, BMMYK'nın Cenevre Sözleşmesi uyarınca başvurana mülteci statüsünü tanıdığını da dikkate almamış, başvuranın şikayetinin esası hakkında bir değerlendirme yapmayı gerekli görmemiş, diğer bir ifadeyle, başvuranın korkularının ciddiyetini tartışmamıştır. İşkence ve kötü muameleyle uğrama iddiası gerçekleştiği takdirde ortaya çıkacak zararın onarılmazlığını ve AİHS'nin 3. maddesine atfedilen önemi gözönünde bulunduran AİHM,

AİHS'nin 13. maddesi anlamında mevcut olması gereken etkili bir iç hukuk yolu kavramının, kötü muameleyle uğrama korkusunun ciddi nedenlere dayanması halinde bağımsız ve kapsamlı bir incelemeyi gerekli kıldığını, zarar görülen tedbirin uygulanmasını askıya alma imkânına da sahip olması gerektiğini, ancak, Ankara İdare Mahkemesi'nin verdiği kararın bu kıstasları karşılamadığını belirtmiştir⁷².

AİHM'nin, sınırdışı işlemine ilişkin bir ihlâlin olmadığını tespit ettiği "*G.H.H. and others v. Turkey*"⁷³ kararına konu olan olayda ise, rejim muhalifi olup yaptığı yayınlar sebebiyle kendisine kötü muamelede bulunan İran vatandaşı yazar *G.H.H.*, eşi ve çocuğu ile birlikte Türkiye'den sığınma talebinde bulunmuştur. Kendilerine geçici oturma izni verilmiş, *G.H.H.*, eşi ve çocuğu ile birlikte Bilecik'te oturmaya başlamıştır. BMMYK, 13 Haziran ve 21 Kasım 1997'de ve 8 Temmuz 1998'de olmak üzere, tam üç kez, ilgilinin iltica talebini reddetmiştir. 18 Ağustos 1998'de Türk makamları sınırdışı etme kararı vermiştir. Başvuranların sınırdışı kararına karşı itiraz etmesi üzerine oturma izninin süresi uzatılmıştır. Mart 1999'da BMMYK yeniden yaptığı inceleme sonucunda İranlı yazara mülteci statüsü tanımıştır. Bunun üzerine, 29 Mart 1999'da, üçüncü bir ülkede yeniden yerleşinceye kadar *G.H.H.* ile eş ve çocuğunun Türkiye'de kalmasına izin verilmiş; Ekim 1999'da da söz konusu kişiler ABD'ye yerleştirilmiştir. AİHM, başvuru hakkında verdiği kararda, Türk makamlarının, üçüncü bir ülkeye yerleşinceye kadar ilgililerin Türkiye'de kalmasına müsaade ettiğini, başvuranların ABD'ye yerleştiğini ve artık İran'a geri gönderilme korkularının kalmadığını dikkate alarak, başvuranların halihazırda AİHS'nin 34. maddesi anlamında "mağdur" statüsünü taşımadıklarına hükmetmiştir. Başvuranların AİHS'nin 2., 3. ve 8. maddelerine ilişkin şikayetlerinin incelenmesine yer olmadığına; AİHS'nin 13. maddesi anlamında da bir ihlâlin bulunmadığına karar verilmiştir.

Başvuranların AİHS'nin 13. maddesi anlamında etkili bir başvuru yapma hakkına sahip olup olmadıkları hususunda yaptığı incelemede, AİHM, dev-

⁷² **Harris/O'Boyle/Warbrick**, s. 564.

⁷³ AİHM'nin 11 Temmuz 2000 tarihli *G.H.H. and others v. Turkey* (Başvuru No. 43258/98) kararının tam metni için bkz. <<http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>>. Ayrıca karar hakkında bkz. Ekşi, s. 34-35.

1994 Yönetmeliğinde 2006 yılında yapılan değişiklikler için bkz. R.G. T. 27/01/2006, S.26062.

⁷¹ **Ovey,C./White, R.C.A.:** European Convention on Human Rights, Ed.3, New York 2002, s.85.

letlerin sığınmacılığa ilişkin mevzuatlarının AİHS ile bağdaşıp bağdaşmadığı hususunu AİHM’nin *in abstracto*, yani soyut olarak incelemekle görevli olmadığını hatırlatmıştır. Devletler, yerleşik uluslararası hukuk kurallarına ve AİHS’nin de aralarında bulunduğu uluslar arası sözleşmelerden doğan yükümlülüklerine göre, yabancıların ülkeye girişi, ikameti ve sınırdışı edilmelerine ilişkin düzenlemeleri serbestçe yapabileceklerdir. Siyasi sığınma, AİHS ya da Ek Protokollerde korunma altına alınan bir hak değildir. AİHM, bir sığınmacının, sınırdışı işlemi sonucunda AİHS’nin 3. maddesine aykırı bir muameleyle karşılaşma riskinin kuvvetle muhtemel olduğuna dair ciddi bir iddiasının bulunması halinde, sınırdışı işlemi tesis eden sözleşmecî devletin ulusal hukukunun, bu kişinin 3. madde ile güvence altına alınan hakkını koruyacak bir iç hukuk yolunu sağlaması gerektiğini belirtmiştir. AİHM, bu bağlamda, BMMYK’nın mülteci statüsünü vermediği üç kez reddettiği süreç içinde, başvuruların iddialarının makamlar tarafından da “ciddî” olarak algılanmamasının anlaşılabilir bir durum olduğunu kaydetmiştir. BMMYK tarafından yapılan yeniden değerlendirme sonucunda mülteci statüsünü almalarından sonra, ilgili makamların, üçüncü bir ülkeye yerleşme işlemleri tamamlanıncaya kadar başvuruların Türkiye’de kalmasına izin verdiğini dikkate alan AİHM, AİHS’nin 13. maddesinin ihlâl edilmediğine karar vermiştir.

AİHM’nin aynı tarihte açıkladığı ve farklı sonuçlara vardığı bu iki karar karşılaştırıldığında, birinci kararda *Jabari*’ye BMMYK tarafından mülteci statüsü tanındığı halde, ilgili ulusal makamlar, 1994 Yönetmeliği’nin ilgili hükmünde öngörülen süre içinde başvuru yapmaması nedeniyle başvurana sığınmacı statüsünü vermeyi reddetmiştir. Bunun üzerine, *Jabari*’nin sınırdışı kararının iptali ve yürütmenin durdurulması istemiyle açtığı davayı inceleyen Ankara İdare Mahkemesi, başvuranın sınırdışı edilmesi halinde insanlık dışı muameleyle uğramasının ciddi bir risk oluşturup oluşturmadığı hususunda her hangi bir değerlendirme yapmadan, usule ilişkin mevzuat çerçevesinde, istemin reddine karar vermiştir. AİHM, sınırdışı kararının uygulanması halinde AİHS’nin 3’üncü maddesinin ihlâl edileceği ve *Jabari*’nin sınırdışı edilmesi hâlinde pek fena muameleyle maruz kalacağı hâтта öldürülebileceği kuvvetle muhtemel iken,

bu konuda Türkiye’deki iç hukuk yollarının AİHS’nin 13’üncü maddesinin gerekliliklerini karşılamadığı, etkisiz ve yetersiz kaldığı sonucuna varmıştır. İkinci kararda ise, AİHM, *G.H.H.* ve ailesine BMMYK’nın “mülteci” statüsünü vermesinin ardından, ilgili makamlar tarafından, üçüncü bir ülkeye yerleşmelerine kadar ikamet izni verildiğini ve işlemlerin sonucunda da ABD’ye yerleştirildiklerini, İran’a gönderilme ihtimalinin ortadan kalktığını dikkate alarak, somut olay bakımından *G.H.H.* ve ailesinin AİHS’nin 2.,3., 8. ve 13. maddelerinde güvence altına alınan haklarının Türkiye tarafından ihlâl edilmediğine hükmetmiştir. AİHM’nin, birinde ihlâl, diğerinde ihlâl bulunmadığına hükmettiği bu iki dava arasında, sonucu etkileyen en önemli farklılık, başvuruların sınırdışı edilmeleri halinde kötü muameleyle uğrayacakları yolundaki korkularının ciddi nedenlere dayanıp dayanmadığının gerek idari gerek yargısal makamlar tarafından dikkate alınması olmuştur.

*Müslim v. Turkey*⁷⁴ başvurusu, AİHM tarafından ihlâlin bulunmadığının tespit edildiği ikinci karardır. Bu başvuruda, Türkmen kökenli Irak vatandaşı olan *Müslim*, Ağustos 1998’de karıştığı bazı olaylar sonucunda gizli servis görevlileri tarafından izlendiği endişesiyle Eylül 1998’de Türkiye’ye kaçmıştır. Kendisine mülteci statüsü tanınması için BMMYK’ya ve Türk makamlarına başvuruda bulunmuş, kardeşinin ve kuzeninin infaz edildiğini ve Irak’a geri dönerse kendi yaşamının da tehlikede olacağını ileri sürmüştür. Ancak kendisine mülteci statüsü verilmemiştir. Bilecik Valiliği ve BMMYK, başvuranın Irak’ta zulüm göreceğine dair endişesinin 1951 Sözleşmesi’nde yer alan ırk, din, milliyet, vatandaşlık, özel bir sosyal gruba aidiyet ya da siyasi fikir nedenlerinden birine dayanmadığını dikkate almışlardır. Ancak, Şubat 2000’de başvurana geçici sığınmacı statüsü verilmiştir. Saddam yönetiminin ortadan kalkmasından sonra *Müslim*, Irak’ta oluşmuş olan kargaşa ortamını gerekçe göstererek durumun eskisinden de kötü olduğu iddiasıyla mültecilik başvurusunun yeniden değerlendirilmesini talep etmiştir. Daha sonra, AİHM’ye yaptığı başvurusunda, *Müslim*, Irak’a sınırdışı edilmesi halinde kötü muameleyle tabi tutulabileceği,

74 AİHM’nin 26.4.2005 tarihli *Müslim v. Turkey* (Başvuru no. 53566/99) kararının tam metni için bkz. <<http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>>. Ayrıca karar hakkında bkz. **Eksi**, s.34.

hatta öldürülebileceğini, bu nedenle, AİHS'nin yaşam hakkına ilişkin 2. ve işkence ve kötü muamele yasağına ilişkin 3. maddelerinin ihlâl edileceğini ileri sürmüştür. Başvuran, ayrıca, iltica talebine ilişkin olarak Türkiye'de etkili bir iç hukuk yolunun bulunmadığı iddiasıyla AİHS'nin 13., ihtiyaçlarını karşılamaya yeterli kaynakların temin edilmediği iddiasıyla da, 3. maddeyle bağlantılı olarak AİHS'nin özel hayata ve aile hayatına saygı gösterilmesi hakkını güvence altına alan 8. maddesinin de ihlâl edildiğini belirtmiştir. 1 Mayıs 2005 tarihine kadar geçerli bir ikamet iznine sahip olan ve hakkında her hangi bir sınırışı etme kararı bulunmayan *Müslim*'in başvurusunu inceleyen AİHM, temin ettiği belge ve raporlar çerçevesinde Irak'taki güvenlik durumunun kötü olduğu sonucuna varmakla birlikte başvuranın kişisel durumunun herhangi bir Türkmen'den ya da Kuzey Irak'ta yaşayan herhangi birinden daha kötü olmadığını kaydetmiştir. AİHM, ülkedeki geçici bir istikrarsızlık sonucunda duyulan soyut bir kötü muamele uğrama ihtimalinin kendi başına 3. maddenin ihlâlüne sebebiyet vermeyeceğini, başvuranın Irak'a sınırışı edilmesi kararı verilir ve bu karar uygulanırsa 3. maddenin ihlâl edilmeyeceğini, 2. maddeyle ilişkin şikayetlerin incelenmesine gerek bulunmadığını, başvuran hakkında sınırışı etme kararı verilmediği için 13. madde hakkında hüküm kurmaya da gerek görülmediğini, diğer taraftan, devletlerin mültecilerin belirli bir hayat standardı sürdürmelerine imkan verecek maddi desteği sağlama konusunda genel bir yükümlülük altında bulunmadığını, başvuranın zor da olsa makul sayılabilecek koşullarda yaşadığını dikkate alarak AİHS'nin 8. maddesinin de ihlâl edilmediğine karar vermiştir. Görüldüğü gibi, AİHM'nin bu sonuca varmasındaki belirleyici unsur, başvuranın Irak'a sınırışı edilmesi halinde AİHS'nin 2. ve 3. maddelerine aykırı muameleyle maruz kalacağına ilişkin iddialarının ciddiyeti konusunda yaptığı değerlendirmedir.

*D. and others v. Turkey*⁷⁵ kararı ise, AİHM'nin, sınırışı işlemi ile bağlantılı olarak Türkiye hakkında verdiği ikinci ihlâl kararıdır. İran vatandaşı olan ve zina suçü işledikleri gerekçesiyle kırbaç cezasına çarptırılan

75 AİHM'nin 22.6.2006 tarihli *D. and others v. Turkey* (Başvuru no. 24245/03) kararının tam metni için bkz. <<http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>>.

başvuranlar, Türkiye'ye kaçmışlardır. Başvuranlar, BMMYK'ya başvuruda bulunmuşlar, ancak yapılan inceleme sonucunda kendilerine mülteci statüsü verilmemiştir. BMMYK'nın yaptığı inceleme sonuçlanıncaya kadar, Türk makamları tarafından kendilerine geçici oturma izni verilmiş, ancak BMMYK'nın incelemesinin sonuçlanmasının ardından, 21 Kasım 2002 tarihinde, geçici oturma izinlerinin süresinin artık uzatılmayacağı kendilerine bildirilmiştir. Başvuranlara, 22 Nisan 2003 tarihinde, İçişleri Bakanlığı tarafından, sığınma talepleri reddedildiğinden İran'a geri dönmekte ya da seçtikleri başka bir ülkeye gitmekte serbest olduklarına dair bilgi verilmiştir. Başvuranlar karara karşı 15 gün içinde İçişleri Bakanlığı'na itirazda bulunmuştur. Bu arada, başvuranlar 3 Ağustos 2003 tarihinde AİHM'ye başvuruda bulunmuşlardır. Davanın AİHM'de incelenmekte olduğu 12 Ağustos 2005 tarihinde, İçişleri Bakanlığı, halen başvuranların itirazı üzerindeki incelemesini sürdürmekteydi ve bu inceleme sonuçlanıncaya kadar yenilenen oturma izinleri gereğince başvuranlar aleyhinde hiçbir nihai sınırışı etme kararı bulunmamaktaydı.

AİHM, başvuru hakkında yaptığı incelemede, başvuranlardan P.S.'nin İran'a sınırışı edilmesi halinde, hakkında verilen insanlık dışı cezanın uygulanması hususunda ciddi tehlikenin var olduğunu kaydetmiştir. AİHM, başvuranın durumunu *Jabari* davasındaki durum ile karşılaştırmıştır. *Jabari* davasında, başvuran, zina yaptığı gerekçesiyle aleyhinde ceza kovuşturması henüz başlamadan önce, muhtemel bir insanlık dışı cezaya maruz kalmaktan kurtulmak amacıyla İran'dan ayrılmak zorunda kaldığını ileri sürmüştü; AİHM, *Jabari*'nin bu iddiasının, Türk makamlarınca ciddi bir değerlendirme sürecinden geçip geçmediğini denetlemiştir. AİHM, *D. and others* davasında ise, başvuranlardan P.S.'nin durumunu *Jabari*'nin durumundan net bir şekilde ayırmış ve P.S.'nin zina nedeniyle mahkûm edildiği yüz kırbaç cezasının pek yakında ve kesinlikle infaz edileceğini kaydetmiştir. Diğer bir ifadeyle, P.S.'nin insanlık dışı cezaya çarptırılması nedeniyle, İran'a sınırışı edilmesi halinde bu cezanın uygulanacağı konusundaki tehlike, *Jabari*'ye göre yakın ve ciddidir. AİHM, Türkiye'de mevcut iç hukuk yollarının başvuranlar tarafından tüketilmediği ve bu yüzden, AİHS'nin 35. maddesindeki kabuledilebilirlik koşullarını taşımadığı gerekçesiyle başvurunun kabuledilemez

bulunması gerektiği yönündeki itirazı reddetmiştir. Red gerekçesinde, daha önce *Jabari* vd. kararında 13. maddeye ilişkin yaptığı incelemesinde, iç hukuk yolunun etkisiz olduğuna hükmettiğini hatırlatmış; mevcut başvuru bakımından da, başvuranın, idare mahkemelerinde, hakkında alınacak sınırdışı kararının hukukîliğine itiraz edebileceği ve sınırdışı işlemini durdurabilecek mahiyette etkili bir başvuru yoluna sahip olduğu konusunda tatmin olmadığını belirtmiştir. AİHM, P.S.'yi İran'a sınırdışı etme kararının, şayet uygulamaya konulmuş olsaydı, P.S.'nin yanı sıra eşi ve oğlu için de AİHS'nin 3. maddesinin ihlâli anlamına geleceğine kanaat getirmiştir.

AİHM'nin sınırdışı konusunda Türkiye hakkında verdiği üç ihlâl kararının sonuncusu, AİHM Büyük Dairesi'nin 4 Şubat 2005 tarihinde açıkladığı *Mamatkoulov and Askarov v. Turkey* kararıdır⁷⁶. Esas itibarıyla sanıkların iadesi konusuna ilişkin olan bu kararda, AİHM, AİHS'nin güvence altına aldığı hakların (AİHS'nin 3. ve 6. maddeleri) ihlâl edilmediğine karar vermiştir. Bununla birlikte, AİHM, AİHS'nin 34. maddesi uyarınca, âkit devletlerin bireysel başvuru hakkının etkin şekilde uygulanmasını engelleyecek her türlü eylemden kaçınmakla yükümlü olduklarını hatırlatmıştır. Bu bağlamda, AİHM, başvurunun incelenmesi sırasında İçtüzük çerçevesinde aldığı ara tedbir kararlarına (*interim measure*) âkit devletler tarafından uyulmaması halinde, başvuranların şikayetinin etkin bir şekilde incelenememesi ve başvuranların etkili başvuru hakkının engellenmesi sonuçlarının ortaya çıkabileceğini kaydetmiştir. Bu değerlendirmelerle, AİHM, İçtüzüğün 39. maddesi⁷⁷ uyarınca alınan ve dava sonuçlanıncaya kadar başvuranların Türkmenistan'a iade edilmemesini işaret eden ara tedbir kararına uymamakla, Türkiye'nin,

AİHS'nin 34. maddesindeki yükümlülüklerini ihlâl ettiği sonucuna varmıştır.

Mamatkoulov and Askarov v. Turkey kararı, AİHM'nin aldığı ara kararların üye devletler açısından bağlayıcı olduğu, taraf devletlerin bu ara kararlara uymaması halinde AİHS'nin 34. maddesinde düzenlenen bireysel başvuru hakkını engellemeye yükümlülüğünü ihlâl edebilecekleri değerlendirilmesini ilk kez yapması bakımından dikkat çekicidir⁷⁸. AİHM, Özbekistan'a sınırdışı edilmeleri nedeniyle, başvuranların şikayetlerinin esası üzerinde inceleme yapmaktan alıkonulduğunu ifade etmiş; başvuranların bireysel başvuru yapma hakkının engellendiği sonucuna varmıştır. AİHM, *Mamatkoulov and Askarov v. Turkey* kararıyla ortaya koyduğu değerlendirmesini, özellikle sınırdışı etme işleminin konu edildiği diğer kararlarında da sürdürmüştür⁷⁹.

AİHM'nin sınırdışı konusunda verdiği altı adet kabuledilmezlik kararından ikisinde⁸⁰, genel olarak, başvuranların sınırdışı edilmesi halinde insanlık dışı ya da kötü muamele göreceklere dair ciddi bir tehdidin bulunmaması gerekçesiyle başvuruları kabuledilemez bulmuştur. Diğer üç kabuledilmezlik kararında⁸¹, AİHM, söz konusu başvuruların, başvuranların Türkiye'den İran'a muhtemel olarak sınırdışı edilmesi işlemine ilişkin olduğu, oysa Türkiye'nin AİHM'nin aldığı ara tedbir kararlarına uygun hareket ederek sınırdışı işlemini durdurduğu, başvuruların yapılmasından sonra üçüncü ülkelere yerleşen başvuranların üçüncü ülkelere gidişleriyle ilgili düzenlemelere Türkiye'nin yardımcı olduğu⁸², bu durumda artık başvuranların AİHS'nin 34. maddesi

76 AİHM Büyük Dairesi'nin 4 Şubat 2005 tarihinde açıkladığı *Mamatkoulov and Askarov v. Turkey* (Başvuru No. 46827/99 ve 46951/99) kararının tam metni için bkz. <<http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>>

77 AİHM İçtüzüğünün Ara Tedbir Kararları (*Interim Measures*) başlıklı 39. maddesine göre, bir başvuruyu inceleyen AİHM Dairesi ya da Daire Başkanı, taraflardan birinin ya da diğer bir ilgilinin isteği üzerine ya da kendi gerekli göreceği hallerde, tarafların yararının ya da önündeki yargılama sürecinin uygun şekilde işleminin gerektirdiği tüm durumlarda, Ara Tedbir Kararı alabilir. AİHM İçtüzüğü'nün 39. maddesindeki söz konusu mekanizmayı, AİHM'nin, sınırdışı etme işlemine ilişkin başvurularda çoğunlukla işlettiği görülmektedir.

78 **Harris/O'Boyle/Warbrick**, s. 843.

79 Örn. bkz. 10 Ağustos 2006 tarihli *Olaechea Cahuas v. Spain* (24668/03) kararı.

80 15 Haziran 1999 tarihli A.G. (40229/98) kararı ile 12 Ocak 1991 tarihli *A. and K. v. Turkey* (Başvuru No. 14401/88) kararı. Kararların tam metni için bkz. <<http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>>.

81 30 Ağustos 2007 tarihli *Anvar Mohammadi v. Turkey* (Başvuru no. 3373/06), 18 Kasım 2008 tarihli *Ali Ayashi v. Turkey* (Başvuru no. 3083/07) ve 30 Haziran 2009 tarihli *Jamil Jaafar FATHI v. Turkey* (Başvuru no. 32598/06) kararlarının tam metni için bkz. <<http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>>.

82 Mohammadi ve Fathi başvurularında başvuranların üçüncü ülkelere yerleşmelerine Türkiye'nin yardımcı olduğu ifadesi yer almakla birlikte, Ayashi başvurusuna ilişkin AİHM kararında, başvuranın Yunanistan'a kaçtığı ve halen orada olduğu belirtilmiştir.

anlamında mağdur olarak değerlendirilemeyecekleri sonucuna varmıştır⁸³. Son olarak, hem ABD hem de Irak vatandaşı olan, ABD’de işlediği cinayetlerden sonra Türkiye’ye kaçan, ABD’de yargılanarak ölüm cezasına çarptırılması ihtimali bulunan bir başvurunun ABD’ye iade edilmesinden önce, Türkiye tarafından ABD makamlarından alınan güvenceler AİHM tarafından yeterli görülerek başvuru reddedilmiştir⁸⁴. Türk makamları, söz konusu başvuruda başvuranın iade etmeden önce, ABD makamlarından, başvuranın adam öldürme suçundan mahkum edilmesi halinde dahi ölüm cezasıyla cezalandırılmayacağı yönünde güvence almışlardır.

Görüldüğü üzere, AİHM’nin sınırdışı edilme konulu başvurularda Türkiye hakkında verdiği ihlâl kararlarında, ihlâl’in kaynağının ilgili mevzuat hükümlerinden kaynaklandığını söylemek mümkün değildir. AİHM’nin kararları, kural olarak, sınırdışı etme halinde başvuranın AİHS ile güvence altına alınan haklarının ihlâl edileceğine ilişkin korkusunun somut ve ciddi nedenlere dayanıp dayanmadığının bu işlemleri yürütmekle görevli idari makamlar ve/veya bu makamların işlemlerine karşı başvuru yargı makamları tarafından titizlikle değerlendirilip değerlendirilmediği hususuna dayanmaktadır.

Diğer taraftan, *Jabari* kararında, AİHM tarafından, başvuranın iç hukukta başvurduğu idari yargı yolunun AİHS’nin 13. maddesi anlamında etkili bir

iç hukuk yolu sayılmadığına ilişkin olarak varılan sonuç, *D. and others v. Turkey* kararında, AİHS’nin 35. maddesi uyarınca iç hukuk yolları tüketilmeden başvurunun yapıldığı itirazının reddedilmesinin gerekçesini oluşturmuştur. AİHM’nin yerleşik uygulamasında, insan haklarının korunması düşüncesiyle, iç hukuk yollarının tüketilmesine ilişkin ön koşulu esnek bir şekilde yorumladığı anlaşılmakla birlikte⁸⁵, bir iç hukuk yolunun AİHS’nin 35. maddesindeki genel kuralın istisnası olarak “tüketilmesi aranmayacak” şekilde etkin olmadığı sonucuna varan bir değerlendirmenin, iç hukukta sadece bir olaya ilişkin olarak cereyan eden yargısal sürece dayandırılmasının sağlıklı olmadığı ileri sürülebilecektir.

SONUÇ

Tek başına uygulanabilir nitelikte olan ve uygulanması açısından da herhangi bir yargı kararına ihtiyaç duymayan sınırdışı etme kararı, idarî işlemlerin “icraî olma” ve “tek başına hukuk dünyasında bir değişiklik meydana getirebilme” özelliklerini taşımakta olup yargı yoluna açık idarî bir işlemdir. Her ne kadar, sınırdışı etme işlemi, yargının denetimine açık da olsa devletler, temel hak ve hürriyetleri ciddî anlamda etkileyen ve ciddî insan hakkı sorunlarına yol açabilen söz konusu işlemin uygulanmasına ilişkin koşulları kontrol altında tutmak amacıyla sınırdışı etme işleminin standartlarını ortaya koyan uluslararası sözleşmeler hazırlamışlardır. AİHS’de konu açıkça düzenlenmese de, sınırdışı edilme AİHS’nin güvence altına aldığı temel haklarla yakın ilişkisi nedeniyle ve Ek Protokoller yoluyla, AİHM’nin içtihatlarına konu olmuştur.

Sınırdışı etme kararının iç hukuk bakımından getirilen şartlara uygun olup olmaması onun hukukîliğinin belirlenmesinde tek başına yeterli olmamaktadır. Gerek sınırdışı kararının alınması, gerek uygulanması, gerek bu kararın iptal edilmesini konu alan yargılama faaliyeti sırasında, yaratabileceği ağır sonuçlar da dikkate alınarak, uluslararası alanda kabul edilen temel insan hakları standartlarının göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Bu bağlamda, sınırdışı etmeye ilişkin yasa hükümlerimizde yer alan “siyasi ve idari icaplar” gibi ifadele-

83 Avrupa İnsan Hakları Komisyonu’nun (AİHK) 5 Mart 1990 tarihli *F.D. and H.D. v. Turkey* (Başvuru No. 14886/89), 9 Temmuz 1998 tarihli *Sirus NURKHALAJ and Mujdeh HASSANPOUR v. Turkey* (Başvuru No. 39499/98) ve AİHM’nin 6 Ocak 2000 tarihli *Mohammed Khadjawi v. Turkey* (Başvuru No. 52239/99), 28 Mayıs 2002 tarihli *A. Sh. and others v. Turkey* (Başvuru No. 41396/98), 30 Mayıs 2002 tarihli *A.E. and others v. Turkey* (Başvuru No. 45279/99), 30 Mayıs 2002 tarihli *M.T. and others v. Turkey* (Başvuru No. 46765/99), 6 Kasım 2007 tarihli *Roza Taleghani and others v. Turkey* (Başvuru No. 34202/07), 12 Şubat 2008 tarihli *Samane Hajizade BERFEJANI and Puriah HAJARAN v. Turkey* (Başvuru No. 18854/07), 18 Mart 2008 tarihli *N.M. v. Turkey* (Başvuru No. 42175/05), 6 Mayıs 2008 tarihli *Laleh Ghaderypour v. Turkey* (Başvuru No. 49662/07) adlı on adet kayıttan düşürme kararında da genel olarak, Anvar Mohammedi v. Turkey kabuledilmezlik kararına benzer şekilde, başvuranların üçüncü ülkeye yerleştirilmiş olduğu gerekçesiyle başvurunun konusuz kaldığı veya başvuranların başvurularını sürdürmek istemediklerinin anlaşıldığı sonucuna varılarak başvurular kayıttan düşürülmüştür.

84 AİHM’nin 4 Temmuz 2006 tarihli *Fraydun Ahmet KORDI-AN v. Turkey* (Başvuru no.6575/06) kararı için bkz. <<http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database>>(21.01.2009)

85 Bkz. yuk. s.11.

rin, uluslararası metinlerde yer alan “kamu düzeninin korunması ve sağlanması”, “suç işlenmesinin önlenmesi”, “ulusal güvenliğin korunması” gibi kıstaslarla uyumlu hale getirilmesinde yarar bulunmaktadır. Diğer taraftan, sınırdışı işleminin uygulanması sırasında uluslararası sözleşmelerin dikkate alınması, bu bağlamda yabancının yakalanmasında ve tutuklanmasında AİHS’nin 5. maddesinde öngörülen güvencelerden yararlandırılmasının yanı sıra, işkence veya kötü muamele ya da insanlık dışı cezaya maruz kalabileceği bir ülkeye gönderilmemesi (AİHS m. 3), özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesi hakkına riayet edilmesi (AİHS m. 8), sınırdışı etme işlemine karşı itiraz ve yargı yoluna başvurma olanağı tanınması (AİHS m. 13) uluslararası taahhütlerimizin bir gereği olduğu kadar insan haklarına saygının da bir gereğidir.

Öte yandan, ölüm cezasını kaldıran AİHS’ye Ek 6 ve 13 No’lu Protokollere taraf olan bir ülke olarak, Türkiye’nin, sınırdışı etme işlemini gerçekleştirirken, ilgilileri ölüm cezasına çarptırıldıkları ya da ölüm cezasına çarptırılmaları konusunda ciddi bir tehdit altında buldukları ülkelere göndermeme yükümlülüğü altında bulunduğu, AİHS’nin 1. maddesinin doğal bir sonucudur.

KAYNAKLAR:

Aybay, R.: Yabancılar Hukuku, B.2, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007.

Aybay, R.: Yurt Dışına Çıkma ve Yurda Girme Özgürlüğü, ODTÜ Yayını, 1975, s. 91 vd (Yurda Girme).

Aybay, R.: Bir İnsan Hakkı Sorunu Olarak Sınırdışı Edilme, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2003, C.2, s. 141-172 (Sınırdışı edilme).

Aydoğan, D.: Yabancı Çingenelerin Türkiye’ye Giriş, İkamet, Seyahat Özgürlükleri ile Türkiye’den Sınır Dışı Edilmeleri, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2007, C. 56, S. 1, s. 3-50.

Coleman, N.: Non-Refoulement Revised Renewed Review of the Status of the Principle of Non-Refoulement as Customary International Law, (2003) 5 European Journal of Migration Law, s. 23-68.

Çiçekli, B.: Avrupa Sosyal Şartının Yabancılara Sağladığı Güvenceler ve Türkiye, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2002, Y. 22,

S.1, 2002, s. 21-65.

Çiçekli, B.: Yabancılar Hukuku, B.1, Ankara 2007(Yabancılar).

Dardağan, E. Yabancılar Hukuku Açısından Sınırdışı Etme, Ankara 1993 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Duran, L.: Yabancıların Türkiye’den Sınır Dışı Edilmesi, İnsan Hakları Yıllığı, Yıl: 1980, S.2, s. 3-33.

Dutertre, G.: Key case law extracts, European Court of Human Rights, Strasbourg, 2003.

Ekşi, N.: Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular, İstanbul 2006.

Göger, E.: Yabancılar Hukuku, Ankara 1979.

Harris, D.J./O’Boyle, M./Warbrick, C: Law of the European Convention on Human Rights, Ed. 2., New-York 2009

Lauterpacht, E. / Betlehem, D.: *Non-refoulement (Article 33 of the 1951 Convention), The Scope and Content of the Principle of Non-refoulement*, Refugee Protection in International Law, UNHCR’s Global Consultations on International Protection, Edt. Erika Feller/ Volker Türk/Frances Nicholson, Cambridge 2003, s. 87-177.

Leach, P.: Taking a case to the European Court of Human Rights, London 2001.

Ovey,C./White, R.C.A.: European Convention on Human Rights, Ed. 3, Oxford University Press, New York 2002.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Resmî Sitesi, European Court of Human Rights: “<http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>”.

Avrupa Konseyi’nin Resmî İnternet Sitesi: www.coe.int/http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/117.htm

Türk Vatandaşlığı Kanunu ve İçişleri Komisyonu Raporu(1/458), S. Sayısı:90, Dönem: 23, Yasama Yılı: 2, s. 13 <www.tbmm.gov.tr> (22.07.2009).

